COMUNA ȘIȘTAROVĂȚ

Denumiri

Șiștarovăț: *Chestaroweczy, Sestarocz,Also și Felso Scestharowczy*
Labașinț: *Labas, Labasowcz, Lapuschnik*
Cuveșdia: *Kovesd, Temeskovesd, Also Kewesd, Felsew Kewesd, Kezepsew Kewesd*
Varnița: *Meszdorgos*

Repere geografice

Comuna Șiștarovăț de aflǎ situatǎ pe meridisnul de 21 grade 45 minute E și pe paralela de 46 grade 4 minute N-E, la 69 kilometri de Timișoara și la 10 kilometri S-E de Lipova, iar pe direcția NV la 42 kilometri de Arad. Se învecinează din trei părți cu satele Labașinț la 8 kilometri spre Se, Cuveșdia la 12 kilometri SV și Varnița la 2 kilometri V.

Comuna se aflǎ așezatǎ într-o zonǎ colinarǎ fìcând parte din piemontul Lipovei, care se prezintǎ sub formǎ de podiș, cu aspect colinar, sfârtecat de pâraie și izvoare care își au originea în dealurile care împrejmuiesc așezarea, curgând spre nord și vǎrsându-se în Mureș. Șiștarovǎțul este așezat pe un golf al Câmpiei Aradului și pe albia majorǎ a pârâului Valea Șiștarovǎțului sau Valea satului, care izvorǎște din dealul Târșǎli având o altitudine de 240 m și curge spre nord vǎrsându-se în râul Mureș.

Scurt istoric al localității

Comuna Șiștarovăț este atestată documentar în anul 1440.În anul 1477 apare sub denumirea de sestharowczy, ca domeniu al cetății șoimoș. În acel timp așezarea era compusă din trei mici așezări: Ciolta de Sus, Ciolta de Mijloc și Ciolta de Jos..Se crede că aceste așezări erau situate pe Dâmbul Soldului și Dealul Portiera, denumiri care nu se mai pomenesc astăzi, acestea nerămânând mici măcar în mentalul colectiv. Istoricii maghiari susțin că această așezare s-a înmtemeiat prin anii 1700-1750 cu coloniști din regiunea Gorj și Mehedinți în perioada în care Oltenia se găsea sub administrașie austriacă. Probabil că în această perioadă satul a fost mjutat, grupat pe locu l unde se găseșteastăzi – așa cum au procedat cu aproape toate domeniile din Banat – pentru a le avea mai ușor și mai eficace sub supraveghere. Numele satului se presupune că ar proveni din limba slavă: sesta - șesti (șase), iar rovaț -(rovin, izvor). Ele șase izvoare – denumirea lor – se păstrează și astăzi: fântâna Suriceștilor,f Blagueștilor, fântâna „de la țiganii din vale”, fântâna din vale/părăul Bugionilor, izvorul Feredeu și izvorul lui Poncea.

Condițiile naturale prielnice favorabile, existente de-a lungul secolelor în zona Podișului Lipovei, au creat resursele materiale necesare viețuirii oamenilor pe aceste meleaguri. Planimetria vechilor vetre de localități de dinainte de sistematizările de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, precum și dispunerea de drumuri vicinale de pământ, pot fi urmărite pe instrumentele cartografice precum hărțile habsburgice deosebit de utile. Dispunerea suprafețelor forestiere, și acestea reorganizate de către Imperiul Habsburgic după ocuparea Banatului, oferă repere în interpretarea realităților peisagistice de acum două veacuri, inducând inclusiv piste în înțelegerea unor structuri cu funcționalitate incertă , așa cum este cazul valului „roman” de la Șiștarovăț. Deosebit de utilă în identificarea unor vechi vetre de localități este studiul categoriei toponimice care include termenul „bătrân”, în diferite asociații: „satu bătrân”, „dealu bătrân”, „valea Labașințu bătrân”. Locațiile de tip „cremeniște„ sugerează prezența unor artefacte preistorice sau chiar moderne pe care localnicii le asociază cu amnarele, o astfel de interpretare putând fi sugerată și pentru zona Dealurilor Lipovei, un astfel de deal existând și în Șiștarovăț.Toponimele de tip „gomila” sau „hotar” pot reprezenta, atât movile de hotar, cât și posibili tumuli preistorici. Din punct de vedere topografic, obiectivele arheologice databile în neolitic au fost identificate pe cursul superior al pârâului Icuiu, în hotarul localității Labașinț. Din perioada eneolitică apare și așezarea Șiștarovăț. Localitatea se încadrează de asemenea și pe harta siturilor arheologice din

epoca bronzului și a fierului. , precum și în tabelul valurilor morfologice ale siturilor din epoca dacică. Harta obiectivelor de epocă post-romană, ca și din epoca feudalismului timpuriu, cuprinde de asemenea așezările Șiștarovăț, Cuveșdia și Varnița. În palierul cronologic aparținând feudalismului târziu, pot fi incluse obiectivele arheologice care se datează în intervalul secolelor XVII-XVIII, până la acțiunile de sistematizare ale administrației habsburgice de după 1750. În hotarul localității Șiștarovăț, cercetările arheologice de teren au surprins locația unei varnițe medievale, dovedită prin prezența unor importante cantități de calcar și var, asociate cu fragmente ceramice de secolele XVII-XVIII. Integrarea așezării Șiștarovăț în circ3uitul socio-economic al timpurilor antice, este dovedită și de descoperirea în anul 1912 pe teritoriul actualei comune a unui tezaur monetar alcătuit din 276 de monede daco-celtice de tip Filip al II-lea. După ocuparea Banatului de către turci (1552), cetățile Lipova, Șoimoș și Vilagoș (Șiria) treceau alternativ din stăpânirea turcilor în cea a transilvănenilor și invers.O perioadă îndelungată Lipova și împrejurimile, deci și așezarea Șiștarovăț, s-au aflat în posesia comandantului Lugojului și Caransebeșului sau a principelui transilvaniei. În anul 1664 a fost reorganiztă activitatea kazalei Lipova dar, dacă așezarea Chizdia din vecinătatea Șiștarovățului, Cuveșdiei și Labașințului a rămas în cadrul acestei subunități administrative, putem presupune că și aceste așezări se aflau în aceeași administrație.

În perioada anilor 1849-1860, așezările din stânga Mureșului - între acestea și Chizdia, Cuveșdia, labașinț și șiștarovăț- făceau parte din formațiunea statlă Voivodina Sârbească și Banatul Timișan. În perioada dualismului austro-ungar, comuna Șiștarovăț și satele aparținătoare ulterior aparțineau din punct de vedere administrativ-teritorial comitatului Timiș.

Declanșarea Primului Război Mondial a adus un țir de suferințe și privațiuni populației din Banat. Sunt mobilizați și trimiși pe front un mare număr de bărbați, familiile de țărani rămânând adeseori și fără strictul necesar. Sacrificiile populației românești din Banat au fost deosebit de mari, 20% din românii mobilizați au murie pe front, în deportări sau acasă în urma rănilor. Mulți au fost dați dispăruți sau au rămas invalizi. Pierderile de vieți omenești au îndoliat și nenumărate familii din comuna Șiștarovăț și satele aparținătoare, Labașinț și Varnița, rămânând multe văduve și orfani de război. Tributul de sânge al acestei așezări în Primul Război Mondial a fost de 47 de eroi. În anii celui de-al Doilea Război Mondial, șiștărovățenii au luptat în Regimentul 7 Pionieri, Regime ntul 6 Vânători de Munte, Regimentul 27 I nfanterie. Mulți dintre cei plecați pe front au fost luați prizonieri, 13 dintre ei căzând la datorie.

După cotitura de la 23 august 1944, comuniștii au păstrat o tăcere ostentativă în legătură cu colectivizarea agriculturii, respingând chiar proiectele privitoare la organizarea obștilor propuse de partidele cu care colaborau. La 2 martie 1949 a fost emis Decretul nr 83 pentru completarea unor dispozițiuni din Legea nr.187 din 23 martie 1945, în baza căruia toate averile moșierilor treceau în patrimoniul statului. A doua zi după lichidarea moșierimii, conducerea partidului a supus discuției Plenarei CC.al PMR, propunerile privitoare la colectivizarea agriculturii. În comuna șiștarovăț existau în anul 1952, 220 de gospodării țărănești, din care 32 gospodării de țărani săraci și 157 gospodării de țărani mijlocași, respectiv 28 de gospodării de chiaburi. Suprafața comunei era de 4454 ha teren din care 1183 ha arabil, 330 ha fâneață, 413 ha pășune, 406 ha livezi, 14 ha vii și 1882 ha pădure, iar 206 ha teren neproductiv. În urma consfătuirii cu fiecare șăran care a depus cerere de intrare în gospodăria colectivă, a reieșit că 27 de familii (2 s-au etras ulterior) de țărani săraci și mijlocași îndeplinesc condițiile prevăzute de Statutul model. Problema creării Gospodăriei Agricole Colective s-a în comuna Șiștarovăț s-a pus pentru prima dată în vara anului 1952. Sediul gospodăriei colective s-a stabilit în imobilul cu nr.177, proprietatea dr.Aurel Avramescu, la acea datp salariat la Electrotehnica București, care „a predat în folosință”

locuința gospodăriei colective „deoarece de 15 ani nu s-a folosit de această clădire nefiind în localitate". Operațiunile de comasare a terenului și colectivizare a inventarului viu și mort în vederea inaugurării Gospodăriei Agricole Cplective „Ion Crreangă" din Șiștarovăț au luat sfârșit la 20 decembrie 1952.. Până la terminarea acestor operațiuni erau înmscrise în gospodăria colectivă 25 de familii, din care 4 de țărani săraci și 21 de țărani mijlocași. Întovărășirea „unirea" din comuna șiștarovăț a luat ființă la 31 ianuarie 1958. Înscriindu-se un număr de 128 de familii. În anul 1952 a luat ființăo întovărășire în comuna Cuveșdia, iar la 17 martie 1960, s-a constituit Gospodăria Agricolă Colectivă „Al Treilea Congres al PMR". În 1979 s-au unificatcele două gospodăriile agricole colective din Șiștarovăț și Cuveșdia. Gospodăria Agricolă Colectivă „Unirea" din satul Labașinț s-a constituit la 31 iulie 1960, unificându-se cu cea din comuna Chizdia/Coșarii, de care aparțiea atunci satul Labașinț. În anul 1969, în urma reorganizării administrativ-teritoriale a României, Cooperativa Agricolă de Producție din Labașinț a fost dezarondată de Cooperativa Agricolă de Producție Chizdia/Coșarii, datorită arondării comunei Chizdia/Coșarii la județul Timiș, satul Labașinț revenind județului Arad.

Împotriva noului regim comunist din România s-a declanșat în întreaga țară o puternică mișcare de rezistență care a cuprins și satele din părțile Banatului. În comuna Șiștarovăț s-au pus bazele unei organizații anticomuniste de către Ștefan Ion și Cuzman Valeriu. Din aprilie 1950 ăpână în ianuarie 1951, organizația a purtat numele de „Partizanul". De la această dată a fost schimbată denumirea organizației în „Îngerul Alb".Organizația avea 27 de membrii, toți arestați și condamnați la ani grei de temniță,muncă silnică confiscarea averii și degradare civică.

După cel de-al Doilea Război Mondial, comuna Șiștarovăț a rămas în structurile administrativ-teritoriale ale Banatului timișan, iar în anul 1950, deci la scurt timp de la instaurarea regimului comunist în România, s-a procedat la o nouă organizare administrativă prin înființarea raioanelor și regiunilor după modelul sovietic.În acest spațiu s-au constituit trei regiuni: Arad, Timișoara și Severin. Chizdia/Coșarii, din care mai făceau parte localitățile Checheș, Cuveșdia și Labașinț, și desigur comuna Șiștarovăț, *au făcut parte din raionul Lipova, regiunea Arad, în baza* Legii nr.5 din 8 septembrie 1950. În baza *Decretului nr.12 din 4 ianuarie 1956*, dispare regiunea Arad ale cărei raioane sudice, Arad, Lipova și Sânnicolaul Mare au fost alipite regiunii Timișoara care, conform *Legii nr.3/24 decembrie 1960* a devenit regiunea Banat. La 17 ianuarie 1956 localitatea Șiștarovăț, ca reședință de comună, Chizdia /Coșarii, alături de Labașinț, au revenit raionului Lipova din regiunea Timișoara. În 1968 este revizuit întregul sistem administrativ și se revine la județe ca unități administrativ-teritoriale de bază. Prin *Legea privind organizarea administrativă a teritoriului RSR* din 17 februarie 1968 sunt create actualele județe Arad, Timiș și Caraș-Severin., localitaea Șiștarovăț ca reședință de comună arondând administrativ satele Cuveșdia, Labașinț și Varnița. Evenimentele din decembrie 1989 prin care a fost înlăturat sistemul structurilor regimului totalitar comunist, au oferit condițiile și șansa de revenire la tradițiile autentice ale civilizației romțnești, spre a fi îmbogățite în funcție de situația și nevoile actuale ale națiunii române. Principiile *Constituției României din 1991* sunt transpuse în *Legea administrației publice locale nr.69* din 26 noiembrie 1991, republicată în 1996.

Evoluția demografică

Șiștarovăț

1828 : 237 familii; 1851 : 1232 locuitori; 1869 : 1357 locuitori; 1880 : 1179 locuitori, din care 1128 români, 4 germani, 1 maghiar, 46 alte etnii; 1890 : 1193 locuitori, din care 1174 români, 6 germani, 13 maghiari; 1900 : 1168 locuitori, din care 1107 români, 10 germani, 51 maghiari; 1910 : 1232 locuitori,din care 1167 români, 25 germani, 40 maghiari; 1922 : 1055 locuitori; 1930 : 1051 locuitori, din care 1023 români, 9 germani, 17 maghiari, 2 alte etnii; 1941 : 953 locuitori, din care 927 români, 7 germani, 13 maghiari, 6 alte etnii; 1956 : 809

locuitori; 1966 : 535 locuitori, din care 533 români, 2 maghiari; 1977 : 407 locuitori, din care 406 români, 1 maghiar; 1992 : 314 locuitori, din care 296 români, 14 romi, 3 slovaci, 1 ucrainian; 2002 : 2011 :

Cuveșdia

1880 : 1289 locuitori, din care 1266 români, 6 germani, 8 maghiari, 9 alte etnii; 1890 : 1368 locuitori, din care 1349 români, 14 germani, 1 maghiar, 4 alte etnii; 1900 : 1377 locuitori, din care 1356 români, 6 germani, 15 maghiari; 1910 : 1437 locuitori, din care 1409 români, 17 germani, 8 maghiari, 1 sârb, 2 alte etnii; 1920 : 1300 locuitori, din care 1279 români, 12 germani, 2 maghiari, 7 alte etnii; 1930 : 1219 locuitori, din care 1198 români, 1 german, 17 maghiari, 3 alte etnii; 1941 : 1134 locuitori, din care 1118 români, 1 german, 7 maghiari, 8 alte etnii; 1956 : 899 locuitori; 1966 : 549 locuitori, din care 2 germani, 2 maghiari; 1977 : 265 locuitori, din care 263 români, 1 german, 1 alte etnii; 1992 : 57 locuitori, din care 55 români, 2 alte etnii; 2002- 2011 :

Labașinț

1880 : 558 locuitori, din care 553 români, 1 german, 1 maghiar, 3 alte etnii; 1890 : 615 șlocuitori, din care 613 români, 2 germani; 1900 : 680 locuitori, din care 12 germani, 4 maghiari; 1910 : 706 locuitori, din care 684 români, 6 germani, 6 maghiari, 10 alte etnii; 1920 : 608 locuitori, din care 604 români, 4 germani; 1930 : 572 locuitori, din care 567 români, 5 germani, 1 maghiar, 1 rom; 1941 : 506 locuitori, din care 505 români, 1 german; 1956 : 403 locuitori; 1966 : 322 locuitori, 322 români; 1977 : 173 locuitori, din care 173 români; 1992 : 15 locuitori, din care 15 români; 2011 :

Varnița

1880 : 166 locuitori, din care 163 români, 3 alte etnii; 1890 : 151 locuitori, din care 151 români; 1900 : 145 locuitori, din care 142 români, 3 maghiari; 1910 : 160 locuitori, din care 160 români; 1920 : 146 locuitori, din care 142 români, 4 maghiari; 1930 : 127 locuitori, din care 124 români, 3 maghiari; 1941 : 132 locuitori, din care 132 români; 1956 : 110 locuitori; 1966 . 97 locuitori, din care 97 români; 1977 : 45 locuitori, din care 45 români; 1992 : 12 locuitori, din care 11 români, 1 alte etnii; 2011 :

Biserica

La începutul secolului al XVIII-lea, localitățile din Banat situate la sud de Mureș făceau parte, din punct de vedere ecleziastic, din protopopiatul Lipova. Privitor la parohia Șiștarovăț nu avem informații, dar avem convingerea existenței ei, întrucât în anul 1786 sunt confirmate documentar ca fiind 170 de familii. Până la 1882, biserica se afla pe deal, ca și școala, Biserica de lemn avea hramul „*Adormirea Maicii Domnului*” și se știe doar că a fost sfințită în anul 1802 de către ptrotopopul Ioan Mihailovici al Lipovei. Dar, după tradiția orală păstrată în mentalul cilectiv al locuitorilor satului, se pare că a fost construită pe la sfârșitul secolului al XVII-lea. Nucleul așezării era pe deal. Aici locuiau familiile înstărite, iar în vale, mult timp după sistematizarea localității în vremea Mariei Terez, și cele nevoiașe. În anul 1882 s-a construit biserica de cărămidă în noul centru al așezării, păstrând hramul „Adormirea Maicii Domnului”, lucrările finalizându-se în anul 1882, fiind sfințită la 14 noiembrie același an de către episcopul Ioan Mețianu al Aradului. Biserica a fost renovată în mai multe rânduri: 1906, 1922, 1925, 1928. Iconostasul bisericii se datorează unuia in fiii satului, dr.Ioan Suciu.

În satul Labașinț, în lipsa unui local propriu, biserica este improvizată într-o sală de clasă a școlii din localitate. . Vechea biserică din lemnconstruită în 1803 este închisă „amenințând cu dărâmarea”. În satul Varnița nu exista biserică. Un ordin venit de la Mitropolia de la Karloviț, impunea introducerea obligatorie a Protocoalelor circulare, obligând preoții, sub amenințarea unor pedepse grele, să le gestioneze în cea mai deplină rânduială. În aceste trotocoale se consemnau toate ordinele venite de la protopopiaet, care la rândul lor le primeau

de la Consistoriul Eparhial. Prin *Rescriptul declaratoriu* din anul 1779, li se cerea preoților să țină matricolele parohiale (de botez, cununie și deces).

Pe parcursul existenței ei, în parohia ortodoxă din Șiștarovăț s-a succedat un lung șir de preoți , după cum reiese din matricolele bisericești: Momir Petru (1799-1865, Ofițerescu (Grigorie (1813-1857), Petrucan Constantin (1834-1874), Tomescu Simion (1840-1904 – preot în 1866-1904, Biberea Vincențiu (1875-1905) – preot în 1905-1906, Suricescu Moise (1881-1923) – preot în 1906-1923, Marcu Teodor - preot 1924-1926, Francesu George (Săndică) (1892-1930) – preot în 1926-1930, Pavel Dumitru – preot 1931, Suciu Tiberiu (1901-1976) – preot 1931-1974, Ganea Laurențiu – preot 1974-1976, Dohangie Mihai – preot 1987-2016, Baba Doru – preot din 2016.

În comuna Șiștarovăț alături de ortodocși trăiesc și astăzi familii de baptiști. Odinioară numărul lor a fost mai mare, ceea ce le-a permis să-și construiască o casă de rugăciune chiar în centrul comunei. Pastor al cultului a fost la Șiștarovăț și Cuveșdia, Pișta Zaharia.

Școala

Marcă a identitarului fiecărei comunități, școala a evoluat sub auspiciile factorilor legislativi, economico-sociali, demografici, mentali. Inițial, locul de transmitere a unor informații cu caracter general, școala a devenit centrul de difuzare a valorilor cultural-naționale. Sinodul Bisericii Ortodoxe din Transilvania, ținut în anul 1675, a adoptat hotărârea ca fiecare preot, după terminarea slujbei bisericești, să țină școală cu copiii în localul bisericii. Din lipsă de învățători, această hotărâre s-a aplicat și pe Valea Mureșului, până la începutul secolului al XIX-lea, când se înființează Preparandia de la Arad (1812). Prima școală a funcționat la Șiștarovăț, cel mai probabil, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, beneficiind de clădire proprie de la începutul secolului al XIX-lea, aflată în imedaita apropiere a bisericii vechu din lemn. La 14 iulie 1777, Teodor Iancovici, director școlar din Timișoara, raportează guvernului existența școlilor primare , în protopopiatul Lipova fiind semnalate școli numai la Lipova, Căpâlnaș, Cuveșdia, Chesinț și Sânnicolaul Mic. În raportul respectiv sunt consemnate și 128 de localități, care în anul 1777, nu dispuneau de școli, între acestea aflându-se și localitatea Șiștarovăț. Școlile din comunele/satele situate pe domeniul cameral Lipova: Șiștarovăț, Cuveșdia, Ususău și Sustra, încheie contract la data de 27 noiembrei 1788..

Școlile care funcționau în localitățile din stânga Mureșului, aparțineau sub raport administrativ districtului școlar Timiș, condus de Luca Kengelaț și districtului școlar Caransebeș cu sediul la Lugoj, condus de I.Mihuț. Școlile din localitățile Șiștarovăț, Labașinț, Chizdia/Coșarii făceau parte în 1824-1825 din districtul Caransebeș. În anii 1863-1866, școlile din Șiștarovăț, Labașinț, Cuveșdia, Chizdia/Coșarii aparțineau de Inspectoratul Lipova, având ca inspector pe I.Țăranu. Între anii 1900-1905, școala a funcționat în diferite case din cauză că vechea clădire a școlii era improprie cursurilor. Astfel, în 1905 începe construirea unei noi școli din cărămidă, care cuprindea o sală de clasă și un antreu, iar separat, o locuință pentru învățător. În 1907, impunnându-se prin lege învățământul în limba maghiară, s-a înființat și o școală maghiară într-o casă particulară închiriată. Primul învățător a fost un anume faur, care nu știa românește, urmat de Petru Olaru, originar din comuna Marga (Caraș-Severin), învățător român care a predat la această școală până în anul 1918. Între anii 1912-1913 se ridică o altă clădire servind drept școală, care va fi însă finalizată abia în anul 1922, când ia ființă și al doilea post de învățător. Până în anul 1920 în Șiștarovăț au funcționat două școli primare: o școală confesională românească cu un învățător, având local propriu și o școală maghiară cu un învățător, având sediul într-un local închiriat.

În anii Primului Război Mondial, școlile au rămas în cea mai mare parte fără învățători care erau mobilizați pe front. Frecvența la cursuri și examene era foarte scăzută.Astfel, în 1917-1918, la Șiștarovăț au fost recenzați 115 copii (6-12 ani), dar la examenul de la sfârșitul anului s-au prezentat numai 19 (învățător alexandru Budea). La Varnița nu există școală decât

după război. Nefrecventarea cursurilor școlare sau frecventarea lor neregulată are drept urmare, consemnarea unui mare număr de neștiutori de carte. Astfel, la Șiștarovăț din 1179 de locuitori, știau să scrie și să citească 145 în anul 1880 (12,3%), iar în 1910, din 1232 de locuitori știau să scrie și să citească, 237 (20,3%). În satul Labașinț, din 558 de locuitori, știau să scrie și să citească 70 în anul 1880, iar în anul 1910 din 702 locuitori știau să scrie și să citească 253 (42,3%). În satul Varnița aparținând de comuna Șiștarovăț, școala s-a înființat cu un post de învățător începând cu anul școlar 1929-1930, având ca învățător pe Emanoil Berindei. Localul școlii din Varnița se va ridica abia în anul 1932. În satul Labașinț, localul vechii școli confesionale s-a dărâmat în 1925, ridicțndu-se un nou local 1n anul 1926.

Învățătorii la școala din Șiștarovăț: Avram Neda (1813-1817), Ion Tomici (1817-1821), Cristofor Blagoescu, Dimitrie Tomici (1846-1873), Gheorghe Bocu (1873-1893), Petru Bugariu (1893-1894), Iulian Barzu (1894-1903), Antonie Blagoe (1904-1905), Gheorghe Adoc (1905-1906), Efrem Țigu (906-1907), Moise Lăbășan- suplinitor, Alexandru Budea (1907-1918), Petru Rotariu (1919-1927), Constantin Pistol (1927-1928), Aurel Zărie (1928-1930), Aurora Berindei (1930-1950), Emanoil Berindei (1930-1950, 1956-1961)), Petru Ursan (1950-1956), Ionel Bacșiș (1956-1957), Ionel Mili (1957-1958), Ion Blânzeanu (1957-1959), Aurelia Lazăr (1960-1969), Gheorghe Vlai (1969-1971), Doina Iovescu (1971-2000), Adela Avasilcăi (2000- și în prezent)

În anul 2003 s-a înființat Grădinița cu Program normal, având ca educatoare pe : Maria Botea (2003-2010), Mihaela Zepa (2010-2013 și Aura- Denisa Kereji (2013- și în prezent).

Personalități

Ioan Suciu (1862-1939) s-a născut la 1.14 decembrie 1862 în satul Șiștarovăț (Timiș). A urmat cursul primar în satul natal (1869-18730, pentru a frecventa apoi cursurile liceului la Arad. După terminarea liceului, la recomandarea lui Mircea V.Stănescu intră în 1882 ca secretar în cancelaria avocațională a acestuia pe care o va părăsi pentru a-și satisface stagiul militar. Revine pentru scurt timp în cancelaria lui Mircea V.Stănescu pentru a-l părăsi din nou, de această dată pentru a urma cursurile Facultății de Drept a Universității Regale din Budapesta. Aici va lega prietenii cu alți tineri români aflați la studii, fiind în două rânduri , înttre anii 1885-1886, președinte al Societății studenților români „Petru Maior” din capitala Ungariei. Își finalizează studiile juridice la 24 decembrie 1887, obținând diploma de doctor în drept în anul 1888. După un stagiu de trei ani, susține în 1889 examenul de avocat, exercitând această profesie, fără întrerupere de la 22 iunie 1889 până la 31 ianuarie 1912, când se va muta la Ineu unde va lucra ca notar public până la 1 decembrie 1918.

Dr.Ioan Suciu a avut șansa de a fi antrenat efectiv într-un eveniment cu mare ecou în plan național, procesul generalului Traian Doda intentat de autoritățile maghiare, care urma să aibă loc la Arad. „Procesul Doda” a însemnat pentru Ioan Suciu „botezul” său în viața politică a românilor transilvăneni. Ioan Suciu este un vrednic continuator al lui Mircea V.Stănescu, prieten credincios al lui Mihai Veliciu, camarad de luptă cu Ioan Russu-Șirianu, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Octavian Goga. Intrarea în vâltoarea luptei pentru libertate națională a românilor din Transilvania o putem fixa în urma alegerii sale ca membru în Congregațiunea comitatensă la conferința românilor din 3/15 decembrie 1895. În anul 1901 a fost cooptat, alături de Petre Truția, Procopie Givulescu și dr.Aurel Vlad în Comitetul Central al Partidului Național Român. Dr.Ioan suciu i-a revenit sarcina – în condițiile absentței lui Vasile Goldiș - de a fi raportorul Conferinței naționale a Partidului Național Român din 10 ianuarie 1905 de la Sibiu cu privire la propunerea adoptării activismului. În anii 1905-1909 a fost deputat de Ineu al Partidului Național Român în Parlamentul de la Budapesta. În anul 1910 a sprijinit înființarea ziarului *Românul* la Arad care apare la 1 ianuarie 1911.

În anul 1906 a fost cooptat în direcțiunea Asociației naționale arădene (Astra). A fost membru al Consiliului eparhial Arad din 1890, ca și al u nei importante instituții financiar-bancare „Victoria” din Arad și chiar membru fondator al unora, precum băncile „Lipovana” și

„Mureșul” din Maria-Radna. Dr.Ioan Suciu a pus bazele Tipografiei „Concordia” din Arad. O etapă distinctă în viața și activitatea sa o reprezintă perioada care a urmat mutării sale la Ineu – reședința cercului electoral (1912). În anul 1916 dr.Ioan Suciu este menționat în rândul românilor deportați și internați în lagărul de la Șopron (Ungaria) unde va sta 7 luni de zile. Declarația de autodeterminare a românilor din Transilvania, adoptată la 12 octombrie 1918 la Oradea a fost rodul insistențelor dr Ioan Suciu. El a stăruit în acest sens pe lângă Vasile Goldiș și Aurel Lazăr pentru convocarea unei ședințe a Comitetului Executiv al Partidului Național Român. Dr.Ioan Suciu a fost alături de Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Iuliu Maniu la tratativele româno maghiare din 13-15 noiembrie 1918 de la Arad în care s-a decis „totala separare ” de Ungaria. Opțiunea întregii conduceri naționale românești pentru ca dr Ioan Suciu să fie investit cu misiunea organizării și pregătirii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, reprezintă, fără îndoială, cea mai înaltă dovadă de prețuire pe care aceasta i0o putea acorda. De succesul acestei misiuni depindea imaginea românilor în ochii lumii civilizate și dr. Ioan Suciu știa ce răspundere îi revine, asumânduși-o pe deplin.

După Marea Unire, dr.Ioan Suciu face parte din noile structuri instituționale de organizare și conducere a Transilvaniei până la integrarea ei definitivă în cadrul României Mari. A fost ales în Marele Sfat Național Român și va face parte din Consiliul Dirigent, în calitate de șef al Resortului organizării și pregătirii Constituantei (1918-1919). În anul 1919 devine președinte al Consiliului Superior al Agriculturii din Cluj. După încetarea activității Consiliului Dirigent (10 aprilie 1920), activitatea dr.Ioan Suciu se va identifica în mod eficient cu atribuțiile ce-i reveneau în calitate de președinte al Comisiei Regionale de Unificare și Descărcare a serviciilor publice din Transilvania. Rămâne în Cluj până în anul 1929, în calitate de președinte al Baroului de avocați din Clujș apoi va reveni acasă în 1930, de această dată la Chișineu – Criș, unde-și va deschide un birou notarial. Stabilirea la Chișineu – Criș închide ultima etapă de angajare activă și fără menajamente a dr. Ioan Suciu în viața socială și politică. Dr.Ioan Suciu a decedat la 12 martie 1939 și a fost înmormântat la cimitirul „Eternitatea” din Arad.

Sever Bocu (1874-1951) s-a născut la 19 noiembrie 1874 în satul Șiștarovăț (Timiș), unde a frecventat cursurile școlii primare. Studiile secundare le urmează la Lipova, după care este înscris la Liceul Maghiar din Arad. În preajma examenului de bacalaureat a fost eliminat din școală întrucât a refuzat să poarte panglicuța cu culorile drapelului maghiar. După absolvirea liceului își va continua studiile superioare la Academia Comercială din Viena și la L' Ecole des Hautes Etudes din Paris. Lucrează în redacția revistei„Tribuna” din Sibiu , împreună cu Septimiu Albini și Ioan Russu-Șirianu. Între anii 1899-1912 este redactor - șef și director la „Tribuna poporului” și „Tribuna” din Arad. După sistarea apariției revistelor, trece Carpații în România (1912). Se înrolează ca voluntar, participând la luptele de pe Jiu în Primul Război Mondial. Ca membru al Comitetului celor 12 de la Iași, semnează declarația de război împotriva Austro-Ungariei și, drept urmare, va fi condamnat la moarte, în contumacie, de către autoritățile imperiale. În anul 1917 înființează gazeta „România Mare”, care în 1919 va apărea la Paris. Gazeta „România Mare” apărută la Kiev, era editată pentru prizonierii români ardeleni din Rusia, din rândurile cărora, Sever Bocu formează detașamente de voluntari care vor lupta contra Germaniei și Austro-Ungariei, alături de armata română, spre sfârșitul Primului Război Mondial.

În Franța, Sever Bocu devine membru al Comitetului Național pentru Unitatea Românilor de la Paris. În capitala Franței publică lucrările: *Les legions roumaines de Transylvanie, L'iredentisme roumain* (1918) și *La question du Banat.Roumains et Serbes* (1919). Conferința de Pace de la paris (1919-1920) încheie un capitol din viața lui Sever Bocu. Se întoarece acasă la Lipova și începe drumul spre oameni. Dacă până acum viața sa poate fi urmărită în volumul antologic, primul din *Drumuri și răscruci*, cea de după 1919, o putem reface din paginile celor două publicații pe care le editează; *Voința Banatului* 91921) și, mai cu seamă,

Vestul. Distingem două drumuri ale lui Sever Bocu: cel al omului politic, deputat, apoi, în anii guvernării Partidului Național Țărănesc, director al Directoratului Banatului și, cel al omului de cultură, militant activ al cauzei afirmării românnești. Cele două drumuri se întrepătrund, rezultând ceea ce am putea numi *bănățenismul lui Sever Bocu.*

Din anul 1922 va fi neîntrerupt în fruntea Uniunii voluntarilor români din Primul Rîzboi Mondial. Redactează și conduce ca director ziarul *România*, organul de presă al Partidului Național Român. În anul 1923 a fost ales președinte al Organizației Partidului Național Român din județul Timiș-Torontal și apoi, președinte al organizației Partidului Național Țărănesc (1926) din județul Timiș-Torontal, iar din 1936, vicepreședinte al acestul partid pentru Ardeal și Banat. Odată cu venirea țărăniștillor la putere, este numit ministru al Banatului, fără portofoliu, în primul guvern condus de Iuliu Maniu. În scurta perioadă în care a ocupat funcții decisive în plan politic și administrativ, a avut inițiative având ca scop rezolvarea cerințelor locuitorilor Banatului, un loc important ocupând în acest sens orașul Lipova. Prezența sa în viața publică este tot mai restrânsă după 1938, limittându-se la activitatea parlamentară și unele participări la manifestări cu caracter cultural. Revine pe scena politică după 1944 în numele Partidului Național Țărănesc dar, se retrage din viața politică după 1946, la Lipova .Aici va fi arestat în noaptea de 5 -6 mai 1950 și întemnițat în închisoarea de la Sighetul Marmației unde a decedat la 21 ianuarie 1951.

Iustin Iuliu Suciu (1873-1953) s-a născut la 8 februarie 1873 la Șiștarovăț (Timiș). Primele clase ale școlii primare le frecventează în satul natal, continuându-le la Școala maghiară din Radna, apoi la Arad. Cursurile secundare le urmează la Gimnaziul Greco - Catolic din Beiuș, la Liceul Regesc din Arad și apoi la Gimnaziul de Stat din Sibiu, finalizându-le în anul 1891. După absolvirea studiilor liceale, își continuă studiile superioare la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți unde, la 2 februarie 1898, obține titlul de doctor în teologie. În 1898 funcționează ca practicant la Consitoriul eparhial Oradea, iar în 1899, în aceeași demnitate, la Consistoriul eparhial Arad. La începutul anului școlar 1900-1901 este numit prefect seminarial și profesor la Institutul Teologic din Arad. Este ales definitiv în anul 1908, devenind titular în 1912. Aici a predat *Isagogia Noului testament, Exegeza Noului testament, Ermeneutica biblică, Studiul biblic și Limba greacă.* Între anii 1904-1905 a fost catihet la Școala civilă de fete, apoi la Școala Superioară de Fete din Arad (1909-1910 și 1917-1918). În 1914 a administrat și parohia din Sânicolaul Mic.

Intră în monahism la Mănăstirea Hodoș-Bodrog, hirotonit ca ierodiacon (1900), protodiacon (1901), ieromonah (1912), iar mai târziu, protosinghel (1927) și arhimandrit (1928). În anul 1935 s-a aflat între cei șase candidați la scaunul episcopal al Aradului. Contribuția sa la îmbogățirea în plan teoretic a teologiei românești a fos remarcabilă. A trecut la cele veșnice la 20 mai 1953 fiind înmormântat la cimitirul *Eternitatea* din Arad.

Economia

Ocupația de bază a locuitorilor a fost agricultura și creșterea animalelor. Despre o schimbare evidentă și despre randament în agricultura satelor bătățene, în care includem și așezările de la sud de Mureș, între acxestea și comuna Șiștarovăț cu satele aparținătoare, putem să vorbim abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Creșterea populației a determinat o întindere a terenurilor agricole tot mai departe de așezări, ceea ce i-a determinat pe proprietarii de pământ, pentru a economisi timpul pentru lucrări, să ridice locuințe temporare (sălașe) pe terenurile agricole mai îndepărtate. Apariția sălașelor a fost stimulată și de legea din 1860, prin care se interzicea aducerea grâului netreierat, a plevei, paielor și nutrețurilor în sat. După emiterea acestei legi, locuințele temporare de la sălașe au devenit permanente. .

În anul 1896, groful Robert Zelinsky din Neudorf, a cumpărat în detrimentul locuitorilor satului Șiștarovăț, teren agricol în suprafață de 1000 de jugăre cadastrale în care intrau teren

arabil, pășune și pădure. Pentru a munci pământul acesta a adus mai multe familii, majoritatea de etnie maghiară, dar au fost și câteva familii de români aduse din satul Chesinț.

Satul fiind așezat în zonă de deal, terenul arabil era mai puțin productiv. Pentru a obține producții satisfăcătoare, sătenii fertilizau solul cu gunoiul de grajd sau îl gunoiau cu oile. Rotația culturilor era de asemenea un alt mijloc de revitalizare a solului. Obținerea unor noi suprafețe de cultivat se făcea prin incendiere supravegheată, desțelenire și prin târșire, de unde și denumirea de Târșeli dată unei părți de hotar al satului Șiștarovăț. Până la mijlocul secolului al XX-lea, la muncile agricole se foloseau atelaje trase de cai, boi sau vaci. Boii erau de culoare roșie, talie mică , la fel și caii. În secolele XVIII-XIX păioasele se secerau, abia după 1900 s-a introdus coasa. Treieratul păioaselor se făcea cu cai sau boi pe arie. În anii ”30 ai secolului trecut s-a extins utilizarea batozelor pentru treierat. Porumbul se semăna pe brazdă sau, mai rar, în cuiburi cu sapa. Pomicultura era favorizată de terenul agricol deluros, ponderea revenind prunului. Animalele erau folosite la muncile agricole sau pentru a produce unele produse alimentare de bază pentru hrana locuitorilor. În anul 1828 în sat erau 666 cornute, 641 ovine, 364 porcine, 40 cabaline și 27 de cape, iar în 1911, 713 cornute, 1183 ovine, 358 porcine, 149 cabaline și numai 3 capre.. Albinăritul nu a fost o ocupație de bază a locuitorilor satului Șiștarovăț. Prisăcile erau amplasate în grădina casei, în aer liber sau adăpostite.

După starea agriculturii în comună și satele aparținătoare nu era îmbucurătoare. Exproprierea și împroprietărirea locuitorilor comunei Șiștarovăț din 1921 „nu a dat roadele așteptate”, aceasta și datorită faptului că procesul de împroprietărire a fost de durată, încheindu-se cu mare întârziere, după 1930.

Odată cu instaurarea regimului comunist, a început prigoana asupra familiilor înstărite din comună, ca de altfel în întreaga țară, declarând chiaburi pe toți cei care au folosit de-a lungul timpului munca străină pentru cultivarea pământului. În comuna Șiștarovăț cu satul Varnița au fost declarate 31 de familii de chiaburi. Comuna Șiștarovăț a rămas în continuare o așezare rurală cu profil economic agrar, dispunând în anul 1971 de 5348 ha suprafață agricolă (40 % teren arabil, 49 % pășuni și fânețe aturale și 11 % vii și livezi).Pe teritoriul comunei își desfășurau activitatea trei Cooperative Agricole de Producție (Șiștarovăț, Cuveșdia, Labașinț) cu 476 de membrii cooperatori, provenind din 390 de familii. Aceste dispuneau de 3294 ha suprafață agricolă, din care 1582 ha teren arabil. În structura suprafeței cultivate și a producției vegetale, cea mai mare pondere revine culturilor de grâu, porumb și floarea soarelui.

Industriile casnice erau reprezentate de țesutul articolelor de îmbrăcăminte. Adevărată artă reprezenta țesutul *ponevilor* (pături de lână) și *cilimurilor* (covoarelor), țesutul și brodatul *opregelor* și cusăturilor cu motive românești. Meseriile atestate de documentele de arhivă sunt: faur (fierar0, croitor, rotar, dogar și cizmar/pantofar. În condițiile instaurării regimului comunist, ale colectivizării agriculturii, și în comuna Șiștarovăț au loc schimbări importante, desfășurându-se activități cu caracter industrial, reprezentate printr-o moară și patru cazane de fabricat țuică.

Folclor, tradiții, obiceiuri

Portul popular

Costumul bărbătesc era constituit din izmene largi, albe, de pânză de cânepă sau – mai rar- bumbac, în mai mulți lați și întărită (apretată), prevăzute în partea de jos cu o mică broderie („colțișor”), iar în partea de sus, cămașă largă, strânsă la gât, cusută pe piept și la *pumnași* cu *arămizi* (unfel de ață strălucitoare). Cămșa era strânsă în talie cu o curea lată, numită *chimir*. Pe deasupra se purta *laibăr* (vestă) de șubă albă, dar ornamentat cu motive florale sau geometrice de culoare neagră. Iarna se purta un *căbat*scurt sau *șubă.* Pe cap purtau pălărie de oaie sau de păr, vara, și căciulă din piei de oaie sau de miel, iarna.Vara încălțămintea erau opincile, iar iarna cizmele cu tureac înalt sau bocancii. Cei mai săraci se

încălțau și iarna cu opinci, învelindu-și piciorul în *obiele*, înfășurate pe picior cu *nojițele* de la opinci. Pe timpul iernii, locul izmenelor este luat de *cioareci*, confecționați din wșubă de lână țesută în casă, ornamentați uneori cu aplicații verticale de șnur negru. Bătrânii din sat mergeau, chiar și la biserică, cu opinci până prin anii ”70. Țn partea de jos la opincă puneau *obiele* albe, iar pe gleznă, din lână colorată.

Costumul femeiesc este compus din: poale albe, din pânză de cânepă țesută în casă la război sau bumbac, ăntărită, în față *zăvelcă de somot* (catifea) negru, ornamentată cu motive florale, brodată cu fir metalic auriu și/sau argintiu; la spate *opreg* cu petec de fir metalic auriu cu ciucuri roșii sau negri care atârnau. În partea de sus *spăcel* (cămașă largă) tot din pânză albă țesută, *laibăr* (vestă) negru sau *pieptar* (cojoc) cu flori – iarna. Pe cap, fetele purtau „salbă de cocori”, niște cârlionți făcuți din păr și prinși cu *ciotori,* agrafe și bani pe codițe, iar femeile aveau de asemenea bani pe cap, acoperindu-se cu o *cârpă* mare (năframă). La începutul secolului trecut a apărut și *sumna* (fusta) peste poale. La gât femeile purtau salba de galbeni sau de taleri, femeile mi sărace. În picioare purtau vara opinci, iar iarna ghetuțe, această din urmă încălțăminte instituidu-se cu timpul ca adevărată modă a locului.

Datinile și obiceiurile de familie, așa cum s-au transmis de-a lungul secolelor, se încadrează și la Șiștarovăț în tipologia genarală bănățeană. Și aici, elementele laice s-au întrepătruns cu elementele religioase, fiind și acum greu de separat. Ritualul *slobozirii apelor*trebuie pus în legătură cu *setea mortului.* Pentru cel decedat înainte de Paști, *căratul apei* se făcea în prima zi și a doua zi după înmormântare și între Paști și Rusalii, iar pentru cel decedat după Rusalii, *căratul apei* se făcea în prima și a doua zi după înmormântare și în anul următor între Paști și Rusalii. La *Joia Mare se cară* apă pentru toți morții familiei. Apa este *cărată* de către o femeie, care primește *țoale dă pomană,* la 24 de case la rând și golită în găleata casei. Între Paști și Rusalii, la fântâna de la care se *cară* apă, se oune în fiecare colț al fântânii, câte un colac, bani și lumânări. La Șiștarovăț, *căratul apei* se făcea de la izvorul Firigeu (Feredeu).

Turism și agroturism

O atracție pentru turiși sunt sărbătorile locale și cu deosebire Hramul Bisericii Ortodoxe „Adormirea Maicii Domnului”, prăznuit în fiecare an la 15 august, prilejuind Ruga tradițională în Banat, când se adună din nou, ca într-o mare familie, alături de localnici, fiii satului, dar și oaspeți veniți din localitățile apropiate. La Labașinț și-a început activitatea un Agro Village – The Art of Living, iar în reședința de comună, Șiștarovăț, Tabăra Creștină MIA (Misiune în Acțiune).

Bibliografie

Izvoare

Bocu, Sever, *Drumuri și răscruci.Memorii* (ediție îngrijită de Cornel Ungureanu și Viorel Marineasa), Ed.Marineasa, Timișoara, 2005

Serviciul Național al Arhivelor Naționale Arad, Fond Primăria comunei Șiștarovăț (1920-1983)

Serviciul Național al Arhivelor Naționale Arad, Fond personal Suciu Ioan (1867-1951)

Studia Censualia Transilvanica. Recensământul din 1880. Transilvania, Editura Staff, 1997

Studia Censualia Transilvanica. Recensământul din 1900, Transilvania, Editura Staff, 1999

Studia Censualia Transilvanica. Recensământul din 1919, Editura staff, 1999

Lucrări speciale

Bogdan, Doru, *Dr.Ioan Suciu – părinte al patriei*, Ed.Viața arădeană, Arad, 1999

Boia, Stelean-Ioan*, Șiștarovăț. Monografie*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2015

Munteanu, Ioan, *Sever Bocu.1874-1951*, Ed.Mirton Timișoara, 1999

Stelean Ioan Boia